

Не стоїть жити

Архип Тесленко

НЕ СТОЇТЬ жити

Драма на 5 дій

ДІЙОВІ люди

Оверко Васильович К н у р — зажиточний селянин, років 45.

Мокрина — його жінка.

Галя — їх дочка, дівчина; скінчила приходську школу й дещо читала. Дяк — заштатний, бідний. Дячиха — його жінка.

Семінарист Василь Стратонович — їх син, коханок Галі.

Писар Саврадим С к о в о р о д и н о в и ч,

Учитель, —

Товарищі семінариста

Грицько — парубок, нелюб Галі. Явтух — простак, років 50, безприютний.

Свати: 1 і 2. Староста, соцькі, люде. Звощи к-ж и д.

ДІЯ ПЕРША

Літня місячна ніч. Улиця (біля Кнурового двора), ліса з хвірткою; біля хвіртки під лісою колодка. За лісою розкішний сад; далі хата.

ЯВА 1 Семінарист сам.

Семінарист (іде тихо, а далі стає, дивлячись навкруги). Ой ніч!.. Яка ніч!.. Як пановито-тихо пливе в голубому, безкрайому морі позолочений місяць!.. Як він мило обливає сонну землю своїм срібним, таємним світом!.. Як розкішно мережає і, осміхаючись, тихенько розстилає скрізь чарівні тіні!.. Як зауважно пишається в сребрі й дивній тиші красуня природа!.. Як вона незрозумливо тихо жартує з своїм небесним круглолицим коханком!.. Ой ніч!.. Яким чудним, таємним миром вона дивиться і дише!.. Скільки розлито скрізь мар, любовців і щастя!.. О битіє, природа! Які ви незрозумливо гарні, неомірно великі!.. Як ви власно куражите груди своєю незнамою могутньою силою, розтопляєте душу, зливаєте її з чимсь небесним, святим... О, кому повідать гарність вашу, з ким з'єднать пануючу душу, горящі груди, кому молитися, кого любить?! О битіє!.. Я бачу... бачу шовкові брови, палкі карі очі, дивне ангельське личко жінчини... О жінчина!..

Ти ангел... ти дишеш божественністю неба, чарами природи... З тобою одна ця година — все панство битія... тобі, тобі молюся... тобі повідаю душу й серце... О богиня! (Обнімає воздух.) Ні, ні, тебе нема... Це порожнява, це творя мрії... я, як і завжди, один... один... мені нікому молитися, нікому повідать себе... мене цураються божественні существа... цураються. З яким огнем я зустрів би оце її ангельський погляд, її, пропитану пахощами ночі, гарячу подишку... О жінчина!.. А якби я знайшов її душу, рідну моїй? О панство битія! — я б помінявся з нею душею й серцем... я б побачив з нею бога, взнав би ціль битія.

ЯВА 2

Семінарист і Галя.

Галя (виходить потихеньку з хвіртки). Доброї ночі! Семінарист (жахнувся). Ой!.. Хто?.. Галя. Я... Галя — дівчина з цього двора. Семінарист. А, Оверкова Кнурева! Це та, що в півчці співає?

Галя. Еге... Хіба ви знаєте?

Семінарист. А чому ж не знаю! Я ж не раз був у вас на співці й тебе не раз бачив.

Галя. Я й вас не раз бачила... Це ви гуляєте, любуетесь ніччю? Та самі...

Семінарист. Сам... ні з ким...

Галя. А є такі щасливці, що й удвох гуляють та любуються цією ніччю... Ну й ніч — боже! — як душа поета.

Семінарист. Поета... Скажи, будь ласка, де ти вчилась?

Галя. В нашій приходській школі.

Семінарист. А тепер що-небудь читаєш?

Галя. Читаю ті книги, які ви радили нашим співакам, як зайшли колись до вчителя на співку; тоді ви навчали їх багато дечому: робить добро, зупинять себе од негарних діл, а я стояла ззаду та слухала. Мені дуже уподобалось те, що ви балакали.

Семінарист (убік). А, ось яка ти!.. (До неї.) Присядьмо, будь ласка, отут на колодці. (Сідають, Галя соромиться.) Ближче, ближче до мене... не соромся... чи, може, я тобі мішаю... може, ти куди йдеш по ділу?

Галя. Ні... я так... на вечорниці думала...

Семінарист. На вечорниці... там, мабуть, тепер весело, гарно.

Галя. А гарно.

Семінарист. А розкажи... Мені цікаво знать... не стидайсь, ангел мій, я чоловік такий, як і ти. Ану, як там?..

Галя. О, якби ви знали, як там гарно, радісно... З поволоченої синяви дивиться місяць; теплий, пахущий вітрець подихає, а глянеш навкруги — ой як гарно... Там чорний ліс в посрібненій темряві мріє, там клуні й хліви, повібгавши чорноту, понастовбурчувались при світі, ніби які величезні страшні поторочі... і радісно, і страшно... Здається, якийсь другий, таємний мир перед тобою... А тут: дівчата, хлопці балакають, співають — ой співають як гарно!.. Слухаєш, і здається, все те бачиш, пануєш і кудись линеш і линеш.

Семінарист. Галя!.. Бачу й розумію твою душу: вона, жива, велика... велика, коли має такі дивні почування... яка гарна, чарівна жінчина з такою душею! Вона дивний ангел неба... святість природи... вона очаровує другу — похожу на неї, обхвачує пекучим огнем і тягне до себе (схиляється до Галі). О моя мила, невиразна! Ти все, все, до чого лине мій скуражений дух... Люблю, люблю і був би щасливий, невимовно щасливий, якби й від тебе, моя зоре, почув оце слово.

Галя мовчки куражиться.

Семінарист. Мовчиш!.. Не хочеш дати мені одповіту... не розумієш мене... Чи, може, ти вже кохаєш кого? Скажи — перебивать не буду.

Галя. Ой! (Береться за груди.) Як б'ється серце, як пташка в клітці... Почуло, взнало свою могучу половину, не знайде місця... хоче вискочить з грудей, вскочить в твої і з'єднаться там... навіки з'єднаться з твоїм... Візьми його, мій милий, усмири, привітай.

Семінарист. О небо! Дякую тобі! Ти даєш мені все, чого я так дуже бажаю... даєш те велике, гарне породіння природи, яке так неомірно розширяє душу, будить у ній якісь незрозуміливо дивні почування, заставляє линути до тебе, радіть, дивуваться твоїй невимовній гарності й силі... поважають і все дякують і дякують тобі... О тепер... ой... Душа грає... розступаються груди... серце танцює... порожнява тріпоче... божественність палить... Ой ангел! (Обнімає її.) Дивись тепер, місяченьку, моргайте, зорі... цілуй, ніч... Якби... якби так навіки...

Галя. Люде беруться... кохаються... щасливі люде!

Семінарист. Нас небо благословляє і вінчає... О, якби це зробила й земля; якби не відцуралась від бідного дяківського сина.

Галя. Зробить... я завтра умолю... батька й матір... О, якби скоріше нам побратись... Я, здається, ніколи й не надивилась би на вас, ніколи й не наслухалась би вашої цікавої річі... не наголубилась би... О ви мій любий, коханий...

Семінарист. Моя ненаглядна!.. Який я щасливий, який я радий за твою ширу прихильність до мене... Ох, чому ми ранше не познайомились... тепер уже... нігде правди діти, мені дуже-дуже тяжко на серці робиться, що ми сьогодні зішлись, сьогодні й...

Галя. Що сьогодні?!

Семінарист. Ровійдемося... поки скінчу семінарію... Завтра їду, моя зірочко... Ще один рік зостався вчитися.

Галя. Боже! Куди?.. Ще ж літо... рано в семінарію.

Семінарист. Рано, а треба їхати. У мене є товариш по семінарії Петя, один вірний товариш на всю семінарію... Я там з ним тільки й обмінююсь почуваннями, в його душі тільки й пізнаю свою. Так оце він приписав мені, щоб я якомога швидше їхав до його по якомусь цікавому ділу і щоб зовсім убирався з дому, бо, пише, я пробуду у його довгенько, так що від його і в семінарію поступлю,— він живе недалеко від неї... Не знаю, нащо він кличе... чи, може, тільки погостить, чи таки й справді є яке цікаве діло... Я одповістив йому, що завтра виїжджаю з дому, щоб дожидав... так що треба... треба їхати, моя дорога, нічого не поможеться... А як не хочеться тебе кидати!.. І тяжко й нудно робиться в грудях, і душу охоплює якесь незрозуміле страшне почуття, чи що буде, чи...

Галя. О, не кидайте мене!.. Нащо розкуражили серце... З ким я буду любоваться місячними ночами... Ой, тяжко... серце холодіє...

Семінарист. Не журись... не журись, моя коханочко... ми ж, здається, не навсеред розходимося... скінчу... приїду... ще, може, умісті будем і весну проводити... умісті будем радіть, втішатися, як зацвітуть, запахнуть сади, защебече в кущах соловейко, вигляне з-за дерева місяць! О, тоді, моя квіточко, тоді... (Пригорта її.)

Галя. Ох, мені здається, не буде так... Ви там покохаєте другу... панночку... мене забудете... покинете й тоді... прощай— до кого так широко билось серце... (Плаче.)

Семінарист. Галя! Ти цією мовою ще дужче розра-жаєш мені груди, придаєш ще більше досади... Усю щирю правду одкриваю тобі, й ти мені не віриш?! Скажу ще раз: немає нічого на світі, що б я проміняв за тебе... Повір... повір — і будь спокійна... І, як серце твоє до мене одного лежить, жди, не забувай і найпаче бережи свою честь дівочу... А тепер дай, моя ненаглядна, подивлюсь... подивлюсь по-спідній раз у цім році на твої палкі карі оченята, чорні бровенята... Вкоріню ще дужче в душу твоє ангельське личко, зогріюся твоїм пекучим огнем, і... прощай до приїзду, до весни... Святками я дома не буваю — далеко, а ні за що їздить...

Галя. І радісно й тяжко... хочеться сміятися і плакати...

З одного краю вулиці летять натички.

Семінарист. Ой!..— Лякає щось... тікають... (Схвачують-ся.) Прощай, ангел!.. (Обнімаються й цілуються.) Прощай... жди... (Хутко пішов.)

Галя. Прощайте... ждатиму... не забувайте... (Пішла в хвіртку.)

ЯВА 3

Грицько (шпурляє натички за семінаристом). Чи бачив штуку!.. Семінарист уже підлазить до моєї дівчини... Оце так!.. ще, чого доброго, Галя мені гарбуза дасть через його... от бісів харцизяка!.. (Загляда через хвіртку.) Ахи!.. Ахи!.. (Тихо.) Галя! Галя! Ахи!.. (Стука в хвіртку. Чуть гавкання собак і голос Галі: "Ану, куди!.. Сірко, Рябко, пішли!".)

ЯВА 4 Грицько й Галя.

Галя (одхиляє хвіртку). Це ти, Грицьку?.. Не стукай, батько як почують, то буде...

Грицько (хвата її). Сюди йди... сідай!.. (Сідають на колодці.) З ким ти оце жартувала?.. Ти думаєш, я не бачив?

Галя. То що, що бачив? Хіба це страшно? Грицько. Іч, яка! Може, вже й покохала того жевжика?..

Галя. Такого чоловіка й покохати не диво.

Грицько. О, я й кажу, що те... Як же тобі, хазяйській дочці, не соромно кохати чорти батька зна кого... голяка; ти знаєш — він голяк... не має ніякої худоби... а тобі треба не такого — ти з худобою... до худоби й шукай худоби...

Галя. Ось не розражай мене!..

Грицько. Хіба він, наприклад, стоїть мене: я ж таки не його, я хазяйський син... Я маю землю, бики, коняку і усяку інчу худобу.

Галя. Які погані, які низькі вигадки!.. Куди подібна худоба того, хто сам неподобний, нікчемний; хто живе задля однієї тільки худоби; хто нічого вищого, душевного не чує,— не має того, що повинна мати людина і чого я так дуже бажаю — не має душі, совісті, без чого самий багатий чоловік здається мертвим, осоружним... Не викажуй же мені, що я його покохала; він живий, любий, гарний, великий...

Грицько. Що це ти? Шуткувати почала? "Він і такий і сякий"!.., а я ж це який?.. Так тільки дурні міркують, як ти. Він, я кажу тобі, голяк... Хіба тільки що майстер

побалакати — багато знає,— те ніщо... такі тільки худобу переводять та пухнуть з голоду; "се" та "те" їсти не дасть. Другий є мов дурноватий, нічого не знає, а кинься до його!., як він усім кряжить! Скільки в його грошей і воякої усячини!., от за таким тільки й жити... Хай він, мовляла, який не буде, а за ним на чужу ниву не підеш.

Галя. Яка ж за ним життя? З ним ні поголубиться щиро, ні потішиться гарністю природи, ні обміняться дивними почуваннями, ні допомогти безталанним... За ним усе забувай... Забувай усі закони биття і вчися користуватись чужою нуждою! О боже! Нащо ж тоді здалося усе його багатство, коли душа й серце сироти!.. Самого нужнішого немає! Весело та гарно й на чужій ниві, як милий — душа...

Грицько. Там собі що знаєш кажи, а ми, як уже звідколи ось любимось, то й повинні любитись.

Галя. Ні... прости мене... я тебе люблю і поважаю тільки як чоловіка, як повинні любити і поважати люди людей; а як душу, як серце, я тебе люблю не могла й не можу,— бо, кажу ще раз, твої погляди на битіє, твоя натура — натура чоловіка, на мій погляд, без душі і серця і чого я бажаю, чого просять душа і серце — яв тобі не знаходжу, я знайшла те в другому і жити з тобою не можу. Мені тебе жаль, но ти сам заставив мене виказати тобі щирі правду... Прости, якщо вразила.

Чути співи молоді.

Грицько. Що ж ти знайшла в йому?.. Що є дорожче, що є миліше худоби?

Галя. Ну, я що мала сказати тобі — сказала, прости... (Встає.) Піду на вечорниці, де співають... (Пішла.)

ЯВА 5

Грицько (плюнув). Отуди к бісу!.. Оце так гарбуз!., гарбуз нівроку... Чи сподівався?.. І підтаскала ж нечиста сила семінариста!.. Пропало десять десятин... А щоб ти облупився, бісів сину... щоб... щоб тобі добра й життя не було!.. Де тепер шукати з такою худобою? (Сидить, зажурився.)

ЯВА 6

Грицько й писар.

Писар (іде^ придивляючись до Грицька). Кто сидить?.. А, Грицько!.. Ти не виділі — не прогулювались тут семінарист та вчитель?..

Грицько. Ні...

Писар. Чіво ти сидиш один — зажурився, что лі? Грицько. Треба журиться, коли заставляють. Писар. Кто?

Грицько. Та семінарист, щоб його лихо взяло. Писар. Как так?

Грицько. Та так; стидно й казати... ну, вам скажу: я хотів сватати Галю Оверкову, а він, поганий, узяв та од-бив її від мене, сам підлазить до неї. Посовітуйте, що тут робить?

Писар. Отбілі?.. Это скверно для тебя. Она невеста богатая... За ёю отцом числиться п'ятдесят десятин землі.

Грицько. Не що ж — це й мучить... їй самій, кажуть, обіща він десять десятин, окрім усякого збіжжя,— вона з дівчат одна у його.

Писар. А з мужеського пола у ніво, кажеться, два хлопці тільки. Где оні, что я їх нікогда не вижу?

Грицько. Один у москалях, а другий, менший, на полі більше, біля худоби з наймитом,— утішається наживою.

Писар. А какими ето сообразованіями Авер'ян нажил означеную землю? Ето наuczительно знать.

Грицько. Собаку пухлу Овер'ян нажив... ця земля досталась йому, кажуть, від батька. Батько у його, кажуть, майстер був наживать: ні доїсть було, ні доспить, ні зодягнеться як слід, ні дасть було нікому нічого, ні переплатить ніде нічого; усім було кряжить, усе було збиває в кулак та скуповує землю; а ось уже Оверко — не той зовсім: тільки й того, що сердитий, що виказує себе зауважним хазяїном, а грішми не дуже кряжить. Дітей навчив письменству, Галя й його підучила; а нащо те письменство? Хіба воно ума дасть, як землі прижить? Воно заморочить той, що й є.

Писар. А в тібя много землі?

Грицько. У мене 25 десятин... я у батька один... Ось ми вже з батьком сами наживаєм,— не дуже думаєм про письменство... Ми обидва неписьменні.

Писар. Да, так ти говориш, не знаєш, что тут робить?

Грицько. Еге... по-моему, пополупить би харцизяку семінариста та її, поганку.

Писар. І пополупить не мішає, аби нікто не виділ, а то можна ещо другое дело учинить. Г р и ц ь к о. Яке ж це друге діло?

Писар. Ето такое дело, что еслі ти мне заплотиш, что я скажу, то Галія будить тільки твоя. Гриць ко. Моя?! Невже?!

Писаар. Да... ето тібе будить стоять очинно дешево, всіво тільки пятьдесят рубликов.

Грицько. П'ятдесят рубликів! Багато...

Писар. Хахол ти необразований... За Галією же ведь больш будить... пожалееш мне — дулю получиш.

Грицько чуває голову.

Ну что, не правда?

Г р и ц ь к о. Та це так, а ви таки багато хочете — уважте.

Писар. Ні магу... не жєлаєш — ні нада, семінариста оженим.

Грицько. Та воно якби вже хоч і заплатив, та знав, що й діло буде.

Писар. Так ти мне не веріш?.. Думаєш, как я син портного міщанина, так і не зделаю?.. Хм... У міня голова дворянська, винесеть усьо. Вот, наприклад, я окончил одну только церковноприходську школу, учился писарським на-учностям в одной тільки волості, а смотри, где опинился, аж у канцелярії его високоблагородія господина станового пристава — ето ж усьо ум! Нет нічиво на светі, чего би я не зделал... А вот, наприклад, кто забіл дело за Степана, када єво хотєлі подвергнуть острожному сидєнію за уворо-ваніє денєг?.. Ето ж усьо я! Ето значить, он мне недаром заплатил такових же пятьдесят рубльов.

Грицько. Та це так... Ну, хай уже й п'ятдесят, та тільки вже, будь ваша милость,

робіть по правді, а то ви з семінаристом товаришуєте, то ще, може, за ним і руку тягтимете?

Писар. Боже сохрани! Нікада! Мене пятьдесят рубльов дороже ніво.

Грицько. А якщо він, бува, більше вам заплатить?.. Писар. Е, нет, он не заплотить... он гол, как бубон. Грицько. А чого ви з ним товаришуєте, коли він бідний?

Писар. Это так сібе. Видиш — у селі в нас только й ентелігенції, что я, он да ещо вот учитилующий тут син попа, вже окончивший симінарію... да кромі тово, видиш, он учиться на попи, то з ним как-то благороднее прогулюваться: усе видять і... как-то харашо.

Грицько. А звісно... Ну, так кажіть же, яке ви мені діло зробите?

Писар. Уплати мне уперьод половину деніг — осталь-нии трохи посля.

Грицько. Нема при мені... Завтра, їй-богу, заплачу.

Писар. Ну смотри... еслі не заплатиш завтра, то я тібя под суд оддам... я велику силу імею: меня становой во всьом слушаєть... Дело вот какое: ти прежде всіво учини ей на-силіе.

Грицько. Що? А не гріх же?

Писар. Нікаково гріха. Тада, пока семінарист окончить ученіе, то у нея сполниться ожидаемое і он от нея одкасньотъ-ся, тода ти прямо засилай к ней сватов,— я во всьом похода-тателствую за тібя.

Грицько. Ай справді!.. Це так... І чоловік ви добрячий, спасибі вам.

Писар. Да... хоть і січас подстерегти ейо, када она будить іти на вечоринки.

Грицько. Вже пішла.

Писар. Ага, так ти бегі туда стерегі, пока она оттудо-ва будит іти... та чтоб ето било тайно, ні давай кричать... Бегі скорей, вон кто-то ідьотъ...

Грицько. Оце спасибі. (Хутко пішов.)

ЯВА 7

Писар. Вот і є пятьдесят рубліков... Гм-гм... (Дивиться в один край вулиці й підходить туди.) А, доброго здоров'я!.. Каво ожидаю, тот і йдьотъ.

ЯВА 8

Писар, семінарист і учитель.

Семінарист і учитель. Здрастуйте, здрастуйте. (Ч оломкаються.)

Семінарист. Ну й ніч!.. .

Учитель. Гарна ніч... Одначе треба вже оддыхнуть, а то ходим та й ходим — звідколи зустрілись; нам за це ніхто не заплатить. Ось колодка — посідаймо.

Семінарист. А мені здається, у таку ніч ходить краще, ніж сидіть. Ідеш і дивишся, всюди і скрізь так мило і любо... Блакить, земля, дерева, бур'ян і все скрізь блищить сріблом. Навкруги все тихо, все спить, а ніч, здається, панує й прислухається до безжурного тихого сну, обгортає тебе м'якою пелюшкою і цілує своїм розкішним пахущим диханням... А душа! Душа танцює в веселім восторзі, як човен в легеньких срібних хвилях ніжної кучерявої річки... А гляньте на місяць!.., о небо! як він осміхається, виглядаючи з-за дерева!.. Здається, усе кудись манить і манить. Нумте,

пройдімося ще.

Писар. І таку юрунду ти, Василь Стратонович, городиш!.. Із-за чіво ноги даром бить. Хіба разве ми ребйонки? Садімося на етую скамейку! (Сідають, семінарист хитає головою.) Ти би сказавлучче, что вот пайдьом в карти заграєм алі пирожного з'єдім — от і дело! А то: сьо да то — пройдімося! Безприкословная юрунда.

С е м' і н а р и с т. Яка ж це ерунда?.. Жалко, що ви ерун-дою дивитесь і слухаете...

П и с а р. А як же не юрунда! "Ноч цілує, човен сьо да то, а місяц маните к сібе..." Се ти ето заговорюєшся, з ума сходиш?

Семінарист. Ех ви, Саврадим Сковородинович, лихо з вами!.. Чи ви хоч одну книжку зроду прочитали?

Писар. Тоїсь я? Ви стольки не виділи, сколько я прочитав, наприклад: різні устави, циркуляри, усякі строжайшіє предписанія од висшого начальства, різні умні гіршенія, каковіє прошенія видиктовивали сами повіринні... все ето я касательно миня і все ето я неотложно чту.

Семінарист. А поетів ви ніяких не читали?

Писар. Задля чіво їх читать? Знаєм етих поетів,— они хлеба не дадут, пустяки, лож. Хіба разве ето правда, що они видумувають, што земля крутиться, а сонце больш землі... Хіба разве они лазили до сонця? Ето усьо брехня, кощунство з божіих сил. Они сами не вірують у бога і їщо хотять, чтоб і другії не вірували... Сущії пустяки — ахвекти.

Семінарист. Еге-ге... не знав я, що ви такі... вам треба багато читать... Зайдете до мене завтра, я вам дам книг гарних.

Писар. Какових?.. еслі б ти дал мне книгу гражданських уставов алі хорми усяких хормальных дел, тоїсь з какових би можна ще больше набраться ума, а атетих поетов не хочу — юрунда!.. Наш брат писарь луччєє би їх сочинял різні книги, та только не стоїть: ето сущії пустяки.

Семінарист. Ех, жаль і противно.

У ч и т е л ь. І охота тобі, Василь Стратонович, про це балакать!.. Нєначе хвастаєш, що' в семінарії учишся... я вже й скінчив і вже ось учителюю, а проте байдуже, безкорисне...

Писар. Справедливо!.. Ти би лучче порасказав нам про свою комерцію з Галією.

Семінарист. Про що? Почім ви знаєте?

Писар. Міня не проведьош.

Учитель. Гм, може, вже тєє... покохався?

Семінарист. З такою дівчиною і покохаться не диво. Яка у неї душа! Як оця ніч.

Учитель. По-моєму, з простими не стояло б тобі знакомства заводить... а проте — діло твое.

Писар. Непредусмотрительная юрунда! Ведьоть он кум-панію з мужичкою, з необразованою хаклачкою, каковая хаклачка, как і усе хахли,— глупая, как тия... Ни умеет ні слова промолвить по-благородному, по-русейському, а усьо по-хаклячи... а їщо, как надєнить керсет, спєдницю, черевики — і смотреть нудно... ху, гадость,

мерзость!.. Вот как наш брат писарь прилюдно і смотрыть не жае на хах-лачку, а усьо гуляе із благородними разудетими бариш-нями, з каковими баришнями чи прайтись под ручку, чи .поговорить до дела по-благородному — прелість!.. А хоча бу-ваеь, что і за хахлачкою гоняеься, так ето ночью, на одиночке, чтобы поживиться, да і подальше... От ето дело! А то любить хахлачку — ху ти, мерзость.

Семінарист. А за кого ви щитаеьте мужиків? Чи в їх не та душа, чи не те тіло, що в благородних? І в яких ще благородних. Ви за благородство признаеьте природню закохану розкіш сліпих коханців судьби?! Признаеьте намилені, наборо-шнені пики? Шамкі, пишні убрання?.. Бідні!.. Хоч це благородство і велику силу мае на світі,— усіх марить і обдурюе своєю блискучою околишністю, но без душевного благородства воно — гній, сміття... Воно — молода, квітчаста, но дуплинаста, червива деревина. Душевне благородство — оце великий подарунок природи, оце найбільше наше щастя... Воно прикло зливо з небом і дае чоловікові святі, небесні почування, дае совість чисту... Оцим благородством треба дорожить, оце треба поважать. Хто його мае, той знае, що ми усі однакові люди, усі состоїмо з одного кошту і усі жить однаково хочем — боить у одного, боить і у другого. Хто його мае, не буде минать правди за гроші і користувать чужим безталанням; не буде гнуть криву перед людьми і глузувать з простоти — вона дише розкішшю природи і святістю неба... Привіт тобі, свята простота.

Писар. Чипуху такую городиш, что і допонять нідзя... "мужик сьо да то" — хахол, дурак!., не умееть ходить і жить по-благородному, не можить говорить по-русеїськи, тоїсь по-письменному, по-образованому. Вот как, наприклад, і ти говориш по-хахлацьки. Хіба разве можна так? Ти в харошую кумпанію не годісься, тибя не только я, а всякой другой умной человек назовьоть необразованим хахлом.

Чуть глухий спів парубків.

Семінарист (до писаря). Як тяжко і нудно вас слухати. Учитель. Цсс... чуеьте, парубки співають... може, сюди йдуть?

Писар. Єслі сюда, то нада уходиьт отсюдова — будуть биьт проклятії хаи.

Семінарист. Хіба ви їм що винні?

Писар. Тоїсь так сібе... я їх привлекал к ответственное^ за незаконния вечернія собранія.

Семінарист. Так ви хочете заперить вечорниці?!

Писар. А што ж? Запричу!

Семінарист. Це ж рідне, святе України.

Писар. Чипуха! Почему на їх не по'йдьоть нікто із благородних?.. Глупость, одратительная глупость.

Учитель. І мені одворотні оті вечорниці... путній ніхто на їх не піде... (Махнув рукою.) Сміття.

Семінарист (про себе). Так ось які сини в тебе, дорога Україно!., ще, ще... і зостануться одні тільки спомини над могилою святих твоїх звичаїв, твоїх жартів з природою... Все, все полине до запорожців.

Писар (встае). Ну, ідьом — придуть — попоб'ють.

Учитель. Авжеж так, ходім. (Встає.)

Семінарист, Та вони не прийдуть... вони на вечорницях; послухаємо, як співають.

Писар. Зачим там слухать — юрунда!.. пайдьом!

Семінарист (встає). Так прощайте!..

Писар. Не, не, милой друг, пайдьом з нами. (Бере його під руку.)

Учитель. Ти як вовк, усе сам. (Пішли.)

ЯВА 9

Галя (трохи згодом іде тихенько, плачучи, обшарпана). Що дороже... дороже... для дівчини... усього, усього на світі... у мене... у мене одняте!.. (Плаче.)

ДІЯ ДРУГА

Дякова хата

ЯВА 1 Семінарист сам.

Семінарист (декілька хвилин сидить кінець стола мовчки, замислившись). Ітак... Прийшла година їхать!.. Ой, як не хочеться... як сумно, як тяжко... (Мовчить.) Ех, чорні брови, карі очі! Як переживать мені оце врем'я без вас!.. О, коли б скоріше скінчити... побратись і... тоді... тоді... Тільки чого мені так тяжко?! Хіба вона забуде мене, покохає другого?.. Ні... не спадало б, а тяжко... О Галя, Галя! (Мовчить, а далі встає.) Ох, треба лаштуватись. (Бере чемодан і вкладає деякі речі.)

ЯВА 2

Семінарист і дячиха.

Дячиха (увиходячи, показує карбованець). Оце, мій сину дорогий, послідній карбованець взяла з скрині!.. (Дає.) На! вчися... кінчай швидше, та щоб і нас не забув.

Семінарист. Що вчиться треба й вас не забувать, то це я й сам добре знаю, а що оце ви даєте мені свій послідній карбованець, то це вже видумки... не треба... Захуйте про свою нужду. З мене хватить і тих, що батько принесе, якщо позичить отець Авакум...

Д я ч и х а. Та на-бо... Ті заховаєш в чемодан, а ці будуть в кишені, на всякий случай: чи чайку, чи булочку купить... в дорозі здадуться... На!..

Семінарист. І як таки так!., послідній карбованець, і ви і той оддаєте мені... Що ж ви думаєте?! Ви ж без грошей захлянете... ні, ні... не візьму.

Дячиха. Та ось слухай-бо, візьми!., бог милосердний... не дасть захлянуть... В селі не без людей. Що випросим, що позичим та й житимем... А хоч би й захляли, то що таке!.. За нами немає шкоди ніякої; ми вже, слава богу, нажились на світі, а ти... тобі ще треба жить... не мори себе голодом.

Семінарист. Не тільки мені, а й вам ще треба жить... як знаєте — не візьму. Подумайте, скільки вже я з вас потяг, скільки довгів...

Дячиха. Та то все нічого. Аби тільки бог поміг тобі скінчить за сей рік семінарію, получить місто і тоді, як добрий будеш, не забудеш цього — все поповниш... А тепер як не візьмеш од мене цього карбованця, то не признавайся, що ти моя й дитина.

Семінарист (убік). Бідна старушка!.. (До неї.) Ну, давайте вже... коли б тільки бог поміг скінчить семінарію.

Дячиха. На, на, мій синочку... На, не забувай. (Обнімає, цілує.) Дитина моя! Рідна!

Спаси тебе мати божа, цариця небесна.

ЯВА з Ті ж і дяк.

Дяк. Ху!.. (Сідає на лаву.) Отак!.. Пропала надія... Семінарист і дячиха. Чого?! Як?!
Дяк. Не позичив отець Авакум!

Семінарист. І, горе... Що ж тепер робить? Сьогодні ж я повинен виїхати в семінарію! Оце так!

Дячиха. Боже мій милостивий! На його ж тільки й надіялись...

Д я к. А на його... а він — бач, що — "немає", каже. Що тут робить?!

Дячиха. От, боже мій...

ЯВА 4 Ті ж і Я в т у х.

Явтух в старій кошлатій шапці, старому сіряці з дірками і постолах.

Явтух (увиходячи). Щоб з його, мовляв, бог так поглумився, як оце він, мовляв, з мене...

Дяк. Хто це?! Чого це він до нас пластає? Явтух. їсти не дають... вигонять... б'ють!
Дячиха. Що за чоловік?

Дяк. А це той, безприютний. (До Явтуха.) Чого тобі треба?

Явтух. їсти хочу... переночувати пустіть... (КланяєтьсяЛ.)

Дяк. Іди собі з богом, чоловіче добрий; ми й сами... жити не раді...

Семінарист. Та куди іди?! Чого іди?!

Д я к. А чого ти йому даси?! Куди пустиш?

Дячиха. Радніші б зарятувати тебе, чоловіче добрий, так і сами такі... і сами голодні... йди собі до багатших...

Явтух. Багатші, мовляв, не пускають, б'ють... що ж мені робить?!

Семінарист. Бідний чоловік! Сідайте (саджає) тут. Десь був хліб. (Шукає під скатеркою.)

Дячиха. Та що ти робиш? Не багато ж давай... бо всього дві палянички... Радніші б, так... горе...

Дяк. Багачі, та не дадуть і шматка, а він... Ох, подумай о своїм нещасті... що самим робить?!

Семінарист (дає Явтухові шматок хліба). Нічого... Ось чоловік нещасніший нас... а він же чоловік!.. Чим можемо, треба допомогти йому... Тут лежала рибка (шукає на лаві, дає), нате, їжте...

Явтух (поклонився). Спасибі, дядюшко-паничу!.. ей-бо, мовляв, спасибі. (їсть.)

Семінарист. А хто ж вас вигонив?.. Хто бив? Чого на вас такі синяки?

Явтух. Та ото я, дядюшко, прилаштувався був ночувати, мовляв, на улиці, під лісою... А їсти хочеться, бо храни!.. А я лежу, зігнувся... Коли це щось як улупить мене, мовляв, ципугою зверху!.. Я схвативсь, аж то соцький!.. І, лихо!.., що тут робить?.. Так я, мовляв, давай йому кланяться. Дядечку, кажу, за віщо, мовляв, б'єте?.. А він мені: вон, мовляв, з села!..-тут нідзя ночувати!.., та одно лупить мене, одно лупить, аж курява, мовляв, устає.

Семінарист. Поліція?! Це її призначення?!

Я в ту х. Так я тоді, дядюшко, мовляв, попластав до Пилипа, а там узяли та вигнали мене... Я,— мовляв, до Квокія, а той собаками, мовляв, нацькував...

Семінарист. Так ось які люди!..

Я в тух. Так я оце до вас, мовляв, спасибі вам...

Семінарист. Жизнь?! Ви живіть у нас.

Я в ту х. Га? Що?!

Дяк. Де? Що це ти?! Якби не така бідність хоч... а то... люди багаті, та, каже, вигонять... Куди ж нам?!

Семінарист. Чого ж на таких людей дивиться?! Достойні вони свого рожденія?! Людина гине, і не допомогти! Він же чоловік, такий, як і ми!..

Дячиха. І прийнять би... і горе ж...

Дяк. Хай трудиться, робить... хай служить!..

Семінарист. А як чоловік не по силі!.. Було врем'я, була й сила!., а тепер, як всі цураються його, куди ж чоловікові дітсья?..

Дяк. А як же ми з ним житимем?

Семінарист. Як житимем, так і житимем... На те ви учите мене, щоб було як жить...

Я в тух. Я, мовляв, що подужаю, те й робитиму вам...

Дяк. Ну, живи, чоловіче добрий... На бога надія...

Дячиха. Еге, як бог дасть, так і буде.

Я в тух (кланяється всім у ноги). Спасибі вам!., ей-бо, спасибі!., велике спасибі!

В с і.. Богові!

Семінарист. Де ж тепер шукать такого чоловіка, щоб і нам запоміг оце?!

Дяк. Еге... хто його знайде.

Дячиха. А може, Цап позичив би; то чоловік заможний... а збігай.

Дяк. Е, Цап не позичить. Він оце торгував землю у Мотузкіна, так і сам за грішми бігає. Я був і в його...

Дячиха. Ну, так, може, Сметаненко б...

Дяк. Еге-ге! Сметаненко і стару позику давно вже тре-бує.

Семінарист. А знаєте що?.. Мені здається, Кнур позичив би.

Дячиха. Може... Збігай, старий...

Дяк. І... там собаки злі!.. Раз мені чисто були халяву прокусили.

Семінарист (до Явтуха). А ви собак не боїтесь? Я в тух. Я — ні... я, мовляв, ні... не боюсь... Семінарист. Так візьміть дрючок і підіть, будь ласка, до Кнуря — хай до нас прийде на хвилиночку.

Дяк. Еге, і хай гроші...

Семінарист (до дяка). Послі, послі...

Я в ту х. Га? Що?..

Семінарист. Збігайте, кажу, до Кнуря, щоб зараз сюди йшов.

Я в тух. Га? Як це, мовляв, до Кнуря?!

С е м і н а р и с т., Та так, щоб сюди йшов... Ну ж, швидше...

Я в тух. Де ж той, мовляв, Кнур?..

Семінарист. Ось недалеко... проти Пилипа. Розумієте?

Я в тух. А розумію, мовляв; та тільки в того Пилипа, бісової віри, мовляв, кнур здоровий... треба налигача дебелого.

Дяк і дячиха розводять руками і здвигують плечима.

Семінарист. А, боже!.. До Кнуря — чоловіка, що в його є дівчина Галя.

Явтух. Га?! Що, мовляв, Галя є? Так то ж не Кнур, а Оверко.

Семінарист. Ну, Оверко, Оверко. Біжіть же скоріше, хай той Оверко сюди йде.

Дяк. Потім зайдеш до Дмитра в лавку і візьмеш вексельний бланок на оці гроші (дає), на!

Явтух. Кого? Що?..

Семінарист. Бланок вексельний... чуєте?.. Або постійте, я напишу вам записочку. (Пише і дає.) Нате, дасте оце Дмитрові... ну, йдіть уже з богом...

Дяк. Та живо — бігом!..

Явтух. Е, я, мовляв, бігом... (Пішов.)

ЯВА 5 Т і ж без Явтуха.

Дяк. Еге... Ну, добре ж, як позичить Кнур, а що буде, як і він заспіває тії, що отець Авакум?! Дячиха. Не дай боже...

Семінарист. А що ж сказав вам отець Авакум?

Дяк. Та що ж! Я кажу йому: "Така бідність, нічого немає, та нігде й узять... Зарятуйте, кажу, будь ласка, прошу покорно", — а він: "Як нічого у вас немає, то вам опасно й позичать... Немає, каже, в мене грошей".

Семінарист. В кого є,худоба, гроші, тому й дають. В кого немає нічого, хто гине в нещасті, на того не дивляться, той хай пропадає... Ех, люди, люди... Бездушні люди!..

Дяк. Нічого не зробиш... Треба вже терпіть.

Дячиха. Еге... Якби дав бог, цариця небесна, щоб хоч Кнур позичив.

Дяк. А що буде, як не позичить?!

Дячиха. Не дай боже!.. (Мовчать.)

Дяк. Прийдеться семінарію кидать...

Дячиха. Кидать! Скільки вже втрапились!.. Скільки довгів!.. Чим і кому їх тоді отдавать?! Як жить?! (Мовчать.)

Дяк (зітхає). Хоч ти живий у яму лізь. Семінарист. Ех, жизнь, жизнь!..

ЯВА 6

Ті ж і Оверко.

О вер ко. Добрий вечір вам!..

Дяк. А, Здрастуйте, Оверко Васильович!.. Чого це ми вас будем просить? Оверко. Скажете.

Семінарист і дяк. Сідайте, будь ласка, сідайте! Оверко. Можна!.. (Сідає.)

Дяк. Тут нам, Оверко Васильович, до того прийшлося, що хоч плач... Так чи не зарятували б ви оце нас?! Оверко. Як саме?..

Д я к. Та оце, як бачите, прийшла пора їхать Васі в семінарію. А вже як їхать, то треба й гроші везти!

Оверко. Видима штука!.. Це діло таке!

Дяк. Еге... а тут ані копійки. Один тільки рік зостався вчиться, та, хоч ти кидай, ні за що.

Оверко. Вася ж учиться на батюшки?..

Дячиха. Еге-еге, на батюшки!.. Він тільки получить місце, так і долгам кінці.

Оверко. Так чого ж не зарятувать чоловіка? Можна!

Всі. І... Спасибі вам, Оверко Васильович, спасибі.

Семінарист. Які ви добрі, які любі! Дякую. (Тисне йому руку.)

Дячиха ч гр ч Боже! Цариця небесна!.. Боже

Дяк

милосердний! Ти побачив наше горе... Змилосердився...

Послав спасенного чоловіка допомогти нам... О, ми щасливі!., дякуєм, дякуєм тобі!..

Оверко. Можна. Чуєте, можна... а багато вам?

Дяк. Та так, на первий раз карбованців хоч 50 — будь ваша милость... Ми вам і вексель напишем, і проценти, які скажете, поставим.

Оверко. Та вексельок хоч і напишете, а процентів не треба ніяких.

Всі. О, як-таки!., треба, треба... ви нас визволяєте з горя... ще процентів і мало...

О в е р к о. Ні-ні... не візьму з вас... Ви, Василь Страто-нович, такий чоловік, що й мені згодиться... не треба.

Семінарист. Який би я рад був, якби і вам згодився!..

Дяк і дячиха. Дякуєм, дякуєм вам, Оверко Васильович.

Оверко. Так вам на коли гроші нужні?.. Семінарист. Оце зараз, зараз, будь ласка — сьогодні од'їжджаю.

Оверко. Сьогодні?! Так, значить, нічого й гаяться... іти шукать. (Встає.) Підождіть... я — живо... (Пішов.) Всі. Гаразд, гаразд, Оверко Васильович... спасибі!

ЯВА 7 Т і ж без Оверка.

Дяк. Ну, це спасибі чоловікові... А то зовсім були опустили крила.

Дячиха. А спасибі, дай боже здоров'я!.. Що то значить молебінь!.. Бач, одслужи'ли, то бог і не оставив так...

Дяк. Еге... Позичим нарошно грошей і одслужим і в цю неділю.

Дячиха. Авжеж... За позичені гроші якось усердніше лине молитва до бога...

В сінях щось бормоче і стукотить.

Дяк. А звісно... що воно там лементується? Дячиха. Може, свиня вбралась?..

Виглянь. Дяк. Чого доброго. (Виглядає.) Хто там?., туй... чу-чу!.. Голос Явтуха. Га? Що?

Дяк. А... Явтух!.. Чого ти там мордуєшся, в хату йди!..

ЯВА 8

Ті ж і Явтух. В Явтуха на плечах дрючок, ззаду розірвана свита.

Явтух (увіходячи). Щоб вони йому, мовляв, виздыхали — нечисті сили.

Дяк. Чого це ти так несамовито, хай бог милує, лаєшся?!

Явтух. Ось, мовляв, чого!.. О!.. (Повертається спиною.) Всі. Де то?! Що то?!

Явтух. Ось, мовляв, що!.. (Указує рукою на розірвану спину.)

Семінарист. Це, мабуть, собаки так поколошкали?..

Явтух. А собаки, мовляв... щоб вони, мовляв, виздыхали, матері їх чорт!..

Дячиха. Хм, як же це так сталось?.. Ти ж, як видно, з др^очком ходив?

Я в т у х. Авжеж, мовляв, з дрючком... та ще з оцим і дрючком!

Дяк. Ого!.. І дрючок неабиякий, а він дався собакам!..

Я в т у х. Еге... Як вони, бісові душі, хитріші тії лисиці, що в Омелька Ковбаси квочку вкрала... ей-бо, мовляв, хитріші!.. Там — бо' храни!..

Семінарист. Ануте, чим вони хитрі?

Я в т у х. Та чим же!.., тільки що ото я, мовляв, упластав у двір, коли вони з-під соломи: "гав-гав!", а я, мовляв, "тю-тю!.. ля-ля"... Ось, кажу, дрючок!.., а вони, мовляв, до мене! І, лихо! Махав я, махав оцим дрючком поперед себе — ні! — не виходить діло!.. Позабігали, мовляв, бісової віри собаки назад та й скубуть за сіряк. Що тут робить? Доставать, мовляв, дрючкомззаду?! Ану, думаю, попробую... коли кинувся, аж ні!.., не поверну ніяк рук назад!.. А вони, мовляв, матері їх гарбуз, скубуть! так я тоді — хай вашому чорт батькові!.. Та навіткача!.. Вони за мною — і, лишенько!.. Лапаю я, лапаю, ніяк не налапаю хвіртки, а вони, біс їх батькові, одно, мовляв, хазяйнують надо мною: тріщить сіряк, аж луна йде!.. Я давай кричать на їх: "Та тю, щоб ви виздыхали!.." Коли тут де взялася, мовляв, Галя та, спасибі, упорядкувала... а то б підбрили були Явтуха... Хай вони, мовляв, прокляті луципері, виздыхають!..

Семінарист. Бідний дід!..

Дячиха. Хм, моя матінко!..

Дяк. Трапляється!.. А приніс пак вексель?

Я в т у х. Га?

Дяк. Вексель приніс?

Я в т у х. Що?

Семінарист. Дмитро вам нічого не давав? Я в т у х. Ні, ось, мовляв, щось дав. (Шукає в пазусі.) Натє!..

Дяк. Ага, це й він!.. (До семінариста.) На, пиши на п'ятдесят.

Семінарист (бере). Знаю, знаю... Дайте ж дідові отам яку другу одежину. (Пише.)

Дячиха. Де її взять?! Такої й одежини немає...

Семінарист. Адже в хижі на трямочку висить старий лапсердак.

Дяк. Так то ж мій... А я в чім буду ходить?

Семінарист. Чи чуєте, тату... на вас ото є одежина, а в чоловіка, бачте, немає,— руб'я... дайте йому... ми собі справим...

Дяк. Ну, хай бере... на бога надія...

ЯВА 9 Ті ж і Оверко.

Оверко. Я вже й справився. Це вже й Явтух прителі-пався! Що це він у вас за поштаря?

Дяк. Еге... Ми, Оверко Васильович, взяли його до себе.

Оверко (скрутнув головою, убік). Не по-хазяйськи... аби більше з'їжі, дармоїдства...

Семінарист. Ідіть уже передягайтесь.

Оверко. Так тебе, голубе сивий, мої собаки покудов-чили?! Нащо ти на їх тюкав, лякав?

Явтух. Еге, то я, мовляв, лякав їх, а вони, бісове насіння, взяли, мовляв, та одурили мене,— он що зробили!.. Ну, вдруге вже, мовляв, лиху годину одурять... Я не дурний. Візьму прямо присішок і, їй-бо, до цурки виб'ю. Я покажу їм Явтуха.

Оверко. Ото, може, й так! (Сміється.) Молодець Явтух. Семінарист. Ідіть уже передягайтесь, а то ще справді заходитеся собак бить. Явтух. Що?

Семінарист. Передягайтесь ідіть. Явтух. Га? Де?

Дяк і дячиха. Ну, вже й дурило, нівроку тобі. Явтух. Га?

Оверко сміється.

Семінарист. Слухайте-бо сюди!.. У хижі на трямочку висить старий лапсердак. Підіть візьміть його і надіньте замість сіряка... Чуєте?..

Явтух. Га? Цебто, мовляв, мені надіть? Ге-ге... Паном буду! Чудасія... (Пішов.)

ЯВА 10 Т і ж без Явтуха.

Оверко. Чудний Явтух... Еге... Так вам, мовляли, зараз гроші потрібні?.. Так... Можна... (Виймає з кишені калитку.) Оце й вони. (Викладає на стіл.) 50 рівно, хоч і перелічіть...

Всі. Спасибі!.. Дай боже вам здоров'я і щастя!

Семінарист (дивиться, забирає). Так, 50!.. Сердечно дякуєм вам, Оверко Васильович. (Тисне йому руку.)

Дячиха. Заховай же їх зараз у чемодан, наспід, щоб, бува, в машині жулики не добрались, а то...

С е м і н а р и с т. Та то я знаю... оце вам, Оверко Васильович, і вексель... дивиться — так?

Оверко (бере, дивиться). Так, так.

Семінарист ховає гроші в чемодан.

Дяк. Ну, спасибі ж вам, Оверко Васильович, що зарятували. Тепер, як то кажуть, і ми не загинем і гроші ваші не пропадуть.

Дячиха. Ні-ні... не пропадуть. Вася тільки получить місце, так і оддасть.

О в е р к о. Та ще, може, я з вас і зовсім їх не братиму... Може, поки що, то ми й породнимосся.

Всі незрозуміло дивляться.

Оверко. Тут нігде правди діти: у вас Вася, а в мене Галя, то ще, може, й сватами будем.

Семінарист (убік). Ой! (Береться за груди.) Яке щастя! Галя!.. Душечка!..

Дяк (радісно). Невже ж би ви віддади за нас Галю?!

Дячиха. Ми ж які бідні!

Оверко. Нічого... Ми з старою запримітили, що вони покохали одно другого, і нарештє про це балакали, так виходить, що бідність ваша Васі не страшна,— вони будуть батюшкою, а Галя матушкою, то й житимуть... ще як і житимуть! Тепер батюшки тільки й живуть: руга, дохід, повага!.. Прямо, Василь Стратонович, як кінчите

семінарію, так і засилайте старостів — не бійтесь — гарбуза не буде.

Семінарист. О, я щасливий!.. Ви даєте мені щастя!.. (Цілує Оверка.)

Дячиха (до дяка). Прямо щастя: за нею приданого скільки!..

Дяк. Боже милосердний!.. Дякуєм тобі!.. Це ти даєш нам таке несподіване щастя!..

Оверко. Так ото, чуєте, так!.. Як охота ваша, засилайте — віддам.

Семінарист. Ой Оверко Васильович!.. Я вже давно міркую про це, вже й з Галею поладнав, но ніколи не осмілюсь вам натякнути та все так і млію душею: чи віддасте її за мене, чи ні... А тепер... я без краю щасливий... щасливий... од вас самих чую безцінне слово "віддам"! Тепер все, чого мені треба, здається, є... є для таємної життєвої душі незрозумлива дивна природа і для пекучих бажаній серця є любочка Галя... (Помовчав.) Тільки... о небо!.. Чого до цієї світлої радості примішується пекельна туга, чого на душі так робиться тяжко?!

Оверко. Того, що оце вам треба од'їжджать, а ви привикли за літо дома, звикли з товариством... от воно, мовляв, і робиться тяжко, як здумаєш, що треба це кидати.

Дяк. Так, так... А в семінарії звикнеш, то вп'ять звідтіля не хотітиметься їхати... Це з усяким буває.

Семінарист. Може... тільки, здається, ні... А може, хто Галю одіб'є від мене?..

Оверко. Боже сохрани! Та я не дам нікому й забалакати з нею. Кого побачу з парубків, так і пір'я обіб'ю. Не бійтесь нічого. На мене надійтесь: я як сказав, так і буде.

Стук і голос із сіней. А чортов одверок — отак гтрахнувся!.. Пропав лоб.

Голос другий. Ха-ха-ха! Заблудили? Сюди йдіть!,

Оверко. Що воно там плентається?!.

Семінарист. А, це мої товариші... йдуть випроводжать мене.

ЯВА И

Ті ж, учитель і писар.

Писар (увиходячи і держачись за лоб). Ну, ето так!.. Прямой ахвект, чорт би єво взяв!.. Моє почтеніє!.. (Чоломкається з семінаристом і Оверком, до Оверка.) Как ваше здоров'ячко?..

Учитель. Доброго здоров'я. (Те ж з семінаристом.)

Семінарист. Здрастуйте, здрастуйте! Спасибі, що прийшли... сідайте!.. Та що таке, Саврадим Сковородинович?..

Писар. Да што ж!., понастановили одверков, ето, как єво, нікуда не соответствующих, с сучками, да кривих, да, і ето, колоті лоба.

Семінарист. Що ж робить? Простіть!..

Дяк. Звиніть, Саврадим Сковородинович... ні за що кращих поставить.

Дячиха. Еге, ні за що, ні за що: така бідність, господи!..

П и с а р. А почему, наприклад, у нас у канцелярії нет таковой юрунди: там, нібойсь, нікада ні набіюш лоба,— всьо в надлежащей ісправності — прелість!..

Семінарист. Ех, Саврадим Сковородинович!.. не скрізь канцелярії... простіть... Якщо дуже вдарило, то, може, вам перев'язку зробить?

Писар. Што мене твоя перев'язка! Вот у мене в городе есть дохтор крепко знакомий, з каковым я живу на дружи-ськую ногу,— і руку мене подають,— так вот, когда я до ніві поеду, то он мене по дружиськой знакомости апиляц... тоїсь, как ево, апирацію учініть. Вот ето дело!..

Семінарист. Може...

Оверко (убік до дяка і дячихи). Ти ба!.. От ти й знай!.., дохтор ручку подає!.. От тобі й Саврадим Сковородинович!..

Балакать-бо здорово може... що то значить на всі прахтики учений і розумний чоловік!..

Учитель. Ну, Василь Стратонович, скоро їдеш?

Семінарист. Скоро, скоро...

Писар. А завтрак, чи то пак, как ево, ужин поспел? З горілкою?..

Семінарист. З горілкою, з горілкою... (До дячихи.) Готовте закуску...

Дяк. Еге, закуску, закуску, Ёпистимія Антиповна!

Дячиха. Я й забула!.. Давно вже було треба... Ось зараз. (Пішла в хатину.)

Семінарист. Поки що ходімте, будь ласка, по садку походим, хоч трохи... побалакаєм... (Дивиться у вікно.) Вже, як на те, й місяць зійшов.

Писар. Зачим там ходить? В комнате луччей как-то времнячко препровождается. Сидиш і ног не трудиш, а то ні з сього ні з тово ходи! Єслі б ти сказав із баришней под ручку, от ето так!.. А то ходи сам, аби только, как ево, роматизм учинился в ногах.

Семінарист. Саврадим Сковородинович!.. Хоч би ви мені раз уважили!.. Як я хочу походить оце по своєму рідному садочку... походить послідній раз в цім літі! Походить і проститься з зеленим деревом, пахучими кущами... Може, я їх більш не побачу, а хоч і побачу, то вже в другому убранні!.. В другому... О, де дінуться ті цвіточки, ті листочки, котрі ціле літо навівали на душу якісь таємні почування і так щиро розважали її?!

Учитель. Та й справді вийдем надвір, а то будуть готовиться, то якось неловко сидіть.

Писар. Верно-верно!.. Я дома усігда сажусь за стол, когда уже все блюда, как ево, в надлежащем порядке пого-товлені на оном, вишеіображенном столе... Верно! Пайдьом! (Встають.)

О в е р к о (встає). Е, так іти ж і собі... вечерять та спать. Семінарист. Куди.. куди ви, Оверко Васильович! А мене випроводжать і не хочете?!

Дяк. Еге, і закусить, чарку випить... як можна!.. Не йдіть. Оверко. Хіба так... випроводить треба... (Сідає.) Можна.

Семінарист, учитель і писар вийшли.

ЯВА 12 Без їх.

Дячиха ходить то в хатину, то з хатини, готовлячи вечерю.

Оверко (помовчавши). І таке, хай бог простить, хто його зна й яке!.. Чи горде, чи дурне?.. 4 "

Дяк. Та хто то так?..

О в е р к о. Та хоч, наприклад, і оцей учитель: скільки раз іде поз мене і, як звір, ні

поздоровкається, ні обізветься путнім словом... "Я, мов, велике цабе, багато знаю, а ти ніщо, ти дурак". Дурак ти сам, сучий сину!..

Дяк. Знаєте, Оверко Васильович, хто путній, хто, мовляв Вася, з душею, то не буде гнуть кирпу перед людьми і хвастать так, як ось і писар: я і се, я і те.

Оверко. Та на писаря якось не так жалко: цей хоч поздоровкається звичайно, побалакає по-благородному, а ось учитель!.. Що така вже недотепа, такий мовчан-макуха, а ще й несе себе!..

Дяк. Гарні всі вони, Оверко Васильович; хоч і писар — до таких, як ви,— з кого надіється покористуватись — лижеться, як цуцик, чуть у вічі не вскочить, а ось уже до Оникія або до кого другого!.., той йому шапку скидає, а він і не гляне... Ось я — не я!.., до мене ані приступу.

Оверко. Бачте, така хорма на світі... практикова-ному чоловікові на харпака якось стидно дивиться, так і писар — він знає, до кого має діло... а чого вчитель? чого вчитель такий?! Хіба й я по його, матері його ковінька, харпак!

Дяк. Ні, то ще він не взнав, що ви, як би сказати, із хазяїнів.

Дячиха (долаштовуючи дещо на столі). Уже й вечеря готова!..

Дяк. Готова?.. Так гукай тих. (Одхиляє двері.) Вася! Вася! Ідіть уже! (Зачиняє.) Ось ідуть...

Дячиха. Може б, вони ще погуляли, а ми... Оверко. Та чи чуєте, чим скоріше, тим краще.

ЯВА 13

Ті ж, семінарист, учитель і писар.

Писар (увіходячи). Не-не, Василь Стратонович, не говори, не говори., я ненавиджу цього,— юрунда, ахвекти!..

Дяк і дячиха. Уже закуска... вечеря готова... готова...

Семінарист. Гарзд... (До писаря.) Чудні у вас погляди... Вам треба побільше читати. (Бере на полиці дві книжки.) Наті оці дві книги, читайте.

Писар (бере). А то які три? Давай і те.

Семінарист (дає ще три). Наті, та тільки, будь даска, бережіть їх, бо вони дорогі. Прочитаєте і, як приїду, віддасте.

Писар. Харшо, харшо... целії будуть... я отдам... за мной не зайдуться... я, боже сохрани, чужого не хочу... ні беспокойтеся. (Убік.) Поминай как звали. (Розгортає деякі і, дивиться.) Што-што? (Придивляється.) "філософія"... "Астрономія". Гм, глупость, пустякі... Ну, нічиво..., Більш буду іметь движимості. (Кладе на лаві.) Пушай полежуть, пока ітіть.

Семінарист. Сідайте ж!.. Сідайте, прошу покорно, за стіл. (Саджає дяка, дячиху, Оверка, учителя й писаря.) Де ж горілка, чарка?.. Ага — ось. (Бере й частує дяка.)

Дяк (взявши чарку). Дай же боже скінчить тобі семінарію, получити місце і... всього кращого!.. (П'є. Всякий, хто вип'є зараз закусює.)

Дячиха. Спаси тебе мати божа, цариця небесна і даруй тобі всякого щастя!..

Оверко.. Дай боже вам достукаться батюшки, жениться і... або он що: випийте ви

вперед.

Семінарист. Я послі, послі... Спасибі...

Оверко. Ну, так роди ж, боже, жито, пшеницю, всяку пашницю... Ні, таки випийте від мене.

.. С е м і н а р и с т. Ні, Оверко Васильович, пийте ви, пийте, прощу покорно.

> О в е р к О; Еге, дай же боже улаштуватись вам на батюшки, пошли усім нам щастя, здоров'я, а помершим душам царство небесне, вічний покій, вічна пам'ять. Учитель. Я, звиніть, приказувать не вмію. Семінарист. Нічого, нічого.

Писар. Всіво найкращайшого, найлуччейшого! Будьмо здорові! (Випивши.) Налівай ещо! (Випивши ще.) Оце, еслі б ещо, ето как ево, ром алі конняк!.. сьорбонулося б з ком-бінацією!

Семінарист. Закусуйте, закусуйте, Саврадим Сково-родинович. (П'є сам.)

Писар (закусює). Ето, еслі б пірожное, з ахвектом би зкушалось...

Всі їдять не поспішаючись.

Д я к. Чи ти, Єпистимія Антиповна, наставила пак самовар?

Дячиха. Я й забула!.. Треба наставить. (Хоче встать.)

Семінарист. Сидіть, сидіть... Я ось діда заставлю. (Одхиляє двері.) Діду! Діду!

Голос Явтух а. Га? Що? < Семінарист. Сюди йдіть! Зараз!

Голос. Та ось, мовляв, іду! Чого?. о::

ЯВА < 14

Увіходє Явтух у великій шапці, старому довгополому лапсердаці і постолах, з люлькою в, зубах; учитель і писар чмихають.

Семінарист (наливає чарку). Натє пийте, та тільки вийміть люльку з зубів і скиньте шапку.

Писар (до учителя). Ху ти, гадость!.. Такому порепа-ному хахлу, дураку, дал би я водки!..

Явтух. Оце спасибі^ ей-бо, мовляв, спасибі. (Скидає шапку, кладе на лаві, виймає люльку з зубів, бере чарку.) Царство небесне помершим во віки віков, амінь! (Хреститься і п'є.) Налийте, мовляв, паничу-дядюшко, ще чарочку, спасибі вам.

Семінарист. Можна, тільки глядіть, щоб не п'яні були.

Писар (убік). Гадость, юрунда! (Плює; учитель чмихає.)

Явтух. Ні, я, паничу-дядюшко, мовляв, ні... не п'яний. (Бере чарку.) Спаси господи й помилуй нас грішних... царство небесне... мовляв. (П'є.)

Семінарист. Ну, тепер закусуйте, та підете наставите скоренько самовар, якщо вмієте.

Явтух (бере півпаляниці на столі і/ поспішаючись, за-кусює). Я, мовляв, умію... я, мовляв, молодець... Бог бачить:, хоч, мовляв, собаки оцих Оверка (вказує шматком на Оверка) і розірвали сіряк, так то, біс їх батькові, одурили... тепер, мовляв, лиху годину одурять!.. Еге... я вмію наставлять... я...

Дяк. Іди вже, іди наставляй.

Я в-т у х. Ось живо... я, мовляв, живо... (Недоїдений шматок ховає в кишеню і

виходить.)

ЯВА 15

1 ' Ті ж без Явтуха.

П и с а р. Што ето за такой невежественный хахол? А найменованіє у ніво каковое неблагопріятное, мужицкое — Явтух!.. Ха-ха-ха!..

Учитель. Вже прямо.

Семінарист. Чоловік і мення чоловіче...: Що ж тут такого?..

Писар. Із-за чіво ви, наприклад, держите у собі такого ниобразованого хахла? Я би, как честной человек, і до двора б не допустіл такого дурака.

Дяк (до дячихи). Бач, що люди кажуть!., от і послухай Васі.

С е м і н а р и с т. А як по-вашому? Чоловік без роду, без приюту, хай погибає!..

Писар. Так што ж!.. Какое наше дело до него?.. Семінарист. Ех ви, люди, люди!.. Я в ту х (з сіней). Паничу!.. Паничу!.. Дядюшко!.. Семінарист. А що там таке?..

Я в т у Х; Лишечко!.. Самовар, мовляв, з дірками!.. Вода вибігає!..

Семінарист. А стійте!.. (Хутко виходить.) Дячиха. Моя матінко! Гляди, розбили!.. Д я к. А він же дорогий.

Писар. Хто дорогий? Юрунда!.. Жалел би я ещо за самоваром.

Семінарист (увіходячи). Не буде в нас чаю... Явтух ошибся: замість угілля налив води в трубу.

Всі сміються.

Писар (сміючись). Я так і знал!., я так і знал. Вот дурак!... Вот булван!.. В трубу наліть води... Ха-ха-ха!..

Семінарист. Знаете, Саврадим Сковородинович, чоловік як не бачив, як воно робиться, то й сміяться нічого,— вперед треба навчить.

Оверко. А це так, це так!..

П и с а р. Самовар наставить — пустяшное дело. Ето он просто дурак.

Оверко. Еге... ми засіли, то й уші вам пооб'їдаєм... ви люди, звісно, які,— небагаті... пора вставать.

Дяк, дячиха і семінарист. їжте, їжте, прошу покорно, що бог дав... Чого так скоро?..

Оверко. Ні, спасибі ж, вже вдовольнився... пустіть. (Всі встають, Оверко хреститься й виказує.) Спасибі богу, матері божій, всім святим за хліб, за сіль, за вечерю; та й вам, хазяїне, вам, хазяйко, і вам, Василь Стратонович. (Жме їм руки.)

Дяк, дячиха і семінарист. Звиняйте, звиняйте, прошу покорно, що так пришанували... радніші б лучче, так... що ж робить...

Оверко. Нічого, нічого... Спасибі й за це.

Ті теж хрестяться.

Учитель (до писаря). Ну, ти скажи мені, що це за дядько?.. (Указує рукою на Оверка.)

Писар. А ето премногопочтеннейший Авер'ян Василов-вич господин Кнурь.

Учитель. Оце той багатий?! Не знав я... познаком мене з ним.

П и с а р. Січас!.. (До Оверка.) Авер'ян Васильович! Знаєте

єтого молодого чоловіка? 1

Оверко. Знаю. Це, дядюшка, наші господин учитель.

Учитель (підходить до Оверка). Здрастуйте, господин Кнурь, Оверко Васильович!.. Будьмо знайомі. (Чоломकाються.) Я вас, звиніть, не знав.

Оверко. Здрастуйте, здрастуйте, господин учитель!.. Я на вас, звиніть, був трохи розсердився: скільки раз ідете поз мене і ніколи не глянете.

У ч и т е л ь. Звиніть... простіть... я не знав, їй-богу, думав, що ви — такий, абиякий дядько.

Семінарист (убік). А як небагатий, такий, абиякий, так не дивиться!.. Та ось які ви, люди!..

Дяк. Сідайте, прошу покорно, оддихнемо, поки приїде звощик за Васею. (Сідають.)

Писар (побачивши на лаві Явтухову шапку). А єто што, а єто што?! (Бере й крутить в руках.) Ха-ха-ха!.. Хамщина, хахлайщина... Ану, чи харашо мне будіть в хахлацкрь шапке. (Надіває і викручується по хаті.) Тринди-ринди... Явтух, лопух, хахол, мазніца!.. Ха-ха-ха!..

Дехто сміється.

Семінарист. Та оставте, Саврадим Сковородино-вич... Ви думаете, всім гарні ваші смішки... Бідні ви!.. Ви осміюєте цим свою душу, виказуєте всю низість її.

У ч и т е л ь. Та ти чуєш, Василь Стратонович, не мішайся!.. Хай чоловік робить своє... Ану-ну, Саврадим Сковоро-динович!

Писар (кривить Явтуха). Паничу, дядюшко, мовляв, самовар з дірками... мовляв... ха-ха-ха! Собаки сіряк, мовляв, порвали... Дайте галушок кендюх направить... очкур роз... роз теє...

Дехто сміється.

Семінарист. Я вас прошу — перестаньте, ради бога!.. Це вже без. душі треба бути, щоб замість того щоб визволить з безпросвітньої темниці свого нещасного брата,— осміювать його, у ніщо повертать.

Учитель. Балакай, Василю! Кому воно нужне, що ти балакаєш!.. Сидів би отам мовчки; хай чоловік робить своє... Знаєш, якось цікаво перекивлять мужика і кумедно дивиться, як він дурний.

Писар. Верно, верно... мужик — хахол, мазніца. Я очень люблю кивлять їх — они дураки!

— . Семінарист. Я б. вам совітував оцінить уперед свій розум; подивиться на себе; уперед себе перекивить.

Писар (застидившись, мене в руках шапку). Ти нічиво не помімаєш... значить, і ти мужик.

Семінарист. Жаль і досадно... Які люди!.. (Помовчав.) Еге, мені пора вже їхать, а звощика немає. (Бере у писаря шапку і одхиляє двері:) Діду, діду!., підіть, будь ласка, скоренько за звощиком, хай зараз сюди їде... Н ге шапку..

Голос Явтух а. За звощиком, мовляв? Ось живо!..

Дячиха. Моя дитино, це вже ти їдеш?! Ідеш, мій синочку дорогий?

Семінарист. їду!.. (Помовчав.) Ой, чого мені такч досадно!..

Оверко. Того, що ви так дуже гарячитесь... хочете, щоб, ще й з Явтуха ніхто не насміявсь. Дяк. Еге, він у нас такий,

Учитель. Та він якийсь чудний, оцей Василь Стратонович... Мішається в чужі діла... Та про мене, скільки завгодно хай сміються з його — мені байдуже, аби мене не заняли.

Семінарист. Чого ж сміяться з такого чоловіка?! Сміяться з вас, запримітивши що негарне,— діло друге: ви щитаєте себе розумними, вченими; щитаєте такими людьми, які б, по-моєму, повинні знати, що є великі, рівняючі всіх закони неба, закони душі... Повинні б бути тими щасливцями, котрі через намітку таємності, через дихання природи почувають вищу, неземну ціль биття і живуть душевними законами, живуть нравственністю, дивлячись на все другими очима. Ах, як вони щасливі!.. їх душі живі, великі... жартують з природою, зливаються з таємним диханням її — богом. (Помовчав, учитель і писар закурюють цигарки.) Як жаль і досадно на того, хто, видаючи себе за вченого, розумного, на самім ділі не має в собі і крихотки нічого вищого, небесного, окрім всього низького, земного... З такого чоловіка й насміяться не гріх... А чого ж сміяться, чого не дивиться на того, хто змалечку забитий, заштовханий, хто не бачить світа божого, хто гине під колючим терном в безпросвітній тюрмі!.. Ах ви, люди, люди!.. Якщо в вас душі не мертві, то ви повинні знати, що він наш ближній, наш брат., нічим не одмітний од нас, хіба однією судбюю... і його замість ваших бездушних поглядів треба шанувать, треба жаліть, визволять його — з колючого терну, з тухлої тьми. Обижена одна душа — обижена і вся святість природи. Все вище в природі — рідне душі...,Одно ціле, нерозривне...

Надворі наближаються дзвонки.

Писар. Сльшиш!.. Стишиш дзвонки!.. Єдить, собірайся!

Дячиха. Моя матінко!.. Оце вже й приїхали за тобою?!

Семінарист. Приїхали!.. Треба вдягаться. (Шукає одягу і вдягається.) ;

ЯВА 16

> Ті ж і Я в тух (з люлькою в зубах).

Я в т у х. Уже, паничу, мовляв... ідіть сідайте.

Семінарист. Зараз, зараз... візьміть, будь ласка, чемодан винесіть.

Я в т у х (бере). Е... е... е... Важкий, матері його ковінька... е... е... мовляв. (Виносить.)

Дячиха (хрестить семінариста і цілує з плачем). Прощай, сину мій!.. Прощай, сину дорогий!.. Спаси тебе мати божя, цариця небесна!..

Дяк (цілує). Прощай!.. Поможі тобі боже скінчить... прощай... та гляди грошей, гляди грошей.... нігде брать... позичу в кого — ще вишлю... прощай!..

Оверко (цілує). Дай боже бути батюшкою... женитись.

Писар. Ми з тобою простімся на вокзалі... Ми прови-дьом тіба.

Семінарист. Оставайтесь здорові і щасливі!., та не обижайте Явтуха... прощай поки що, хата рідненька!..

Дячиха (хвата його, цілує). О синочку мій... єдиний! Куди ти виряджаєшся? Синочку дорогий... Спаси тебе...

Семінарист. Цитьте, цитьте... живий буду... побачимось: Тільки... ой... щось чує душа, та не скаже... та не скаже... Прощайте...

Всі. Прощайте, прощайте!.. (Наближаються до порога.)

ДІЯ ТРЕТЯ

Оверкова хата.

ЯВА 1 Галя сама.

Галя (сидить на полу, дердючи дитину в руках). О, що ж це таке? Що це сниться там Васі? Які з'являються в його почування?! О, він же, мій голубчик, не знає... не знає... про таку бездушну вдію Грицькову... не знає про цю невинну дитину сорому, дитину загубленої поваги... (Плаче.) О, він уже ж не найде в мене того, що так заповідав берегти... не найде... заплює мене... відцурається від мене!.. Ох... не гулять уже мені з ним в тихі місячні ночі, в таємних обіймах природи...! не гріться його пекучим огнем... ні... Годі ж, серце, битися, ми вже мертві, осоружні задля того, хто тебе так куражив і так щиро голубив... Минулось... прощай!.., прощай, любий козаче, і не осуди ту нещасницю, що так Щиро кохали тебе й так несподівано попалась в кігті яструба... Прощай!.. Я одна тепер на світі, як сирітка... одна з своїм соромом... Цурається і рідний батько!.. О, що робить, де діться?.. Де діть тебе, моє голуб'ятко, мій синочку?! Хіба, хіба... о, ні, ти ж невинне, ти чисте, безгрішне, як янголятко небесне... і тебе?! Ні... живи... живи... роздивляйся на світ божий, який він гарний. Живи й не плач на свою нещасну матір, що нехотя, з такою тяжістю на серці, з таким соромом родила тебе. Плач на свого батька, на того бездушного батька, що заставив родить... родить задля видної безталанності!.. О, чи є ж у його душа, совість — з'явить на світ невинну жисть задля страданій!.. О люди, люди!.. Як ви часто ради своїх минутних бажаній обрікаєте невинних людей на погибель... робите самі низькі, погані капості на світі... Бездушні люди!.. (Помовчав-ши.) Ти лежиш, моє голуб'ятко, на руках своєї з'їденої матері і не знаєш, які пекельні муки повиють її серце... не знаєш і не чуєш, які ждуть і тебе!.. Нас цураються. (Помовчавши.) О, прощай, моє манісіньке... прощай!.., поки ще не взнало своєї долі гіркої... отправлю тебе туди, де було. (Помовчавши.) О, ні, ні... ти ж, моє янголятко, таке гарне, любе, невинне... ти ж тільки що переступило поріг цього світу, не подивилось на його... і тебе вже отправить... отправить — куди?!

ЯВА 2 Галя і Мокрина.

Мокрина (з дійницею). І не доведи господи... отакий скажений... чистий звір, а не чоловік. Галя. Чого, мамо?!

Мокрина (готовить цідилку і глечик на молоко). Прийшла корова з череди і чи ревнула, чи ні — він узяв ломаку ьлупить бідну скотину, скільки сили хватає, і одно бушує, як буря, і все сопе.

Галя. За віщо ж бити скотину? Що вона винна?.., що ревнула!.. Так ми ж люди, та й то кричимо, як і не треба, і робимо, що й не треба.

Мокрина. Ех, дочко, дочко! Це через тебе він такий лютий... що ти наробила?

Галя. Ну, що ж я казатиму... хіба ж я винна?.., винна, що Грицько... Хіба б я схотіла такого лиха?.. Якби ж я знала, що таке буде, я б і на улицу не пішла.

Мокрина. Так скажи ж йому це... він не хоче й слухать... своє робить: лютує, та й годі... Ось що ще він скоїть, як увійде в хату!..

Галя. Боже! Що ж я винна? (Плаче.) Так вони скоро ввійдуть? Де вони тепер?..

М о к р и н а (цідить молоко в глечик). Пішов у лавку за дьогтем... Буде чоботи мазать.

Галя. Мазать?! Чоботи! Я помию... помию... може, хоч трохи змилося. (Кладе дитину на подушку; встає і бере чоботи під лавою.) А де вода?.. Ага! ось у чавуні. (Мие.) Якби дав господь, щоб вони змилилися... щоб перестали лютувати. Я б уже й на улицу ніколи не ходила і робила б тільки те, що вони звелять.

М о к р и н а. Еге... годи, годи, моя дитино, годи йому, благай його якмога, а то й мені не місце через тебе. Він і так у нас сердитий, а тепер і зовсім... Та як же таки й не сердиться?! Сама подумай: він хоч коли було й накричить на тебе, а все-таки батько... жалів тебе... а як утішався тобою, як хотів віддати тебе за дякового Васю!.. а ти бач, що зробила!.. Бач, як утішила нас!.., увела нас у сміх і себе... Ох, не подивиться вже на тебе Вася!..

Г а л я. О доле, доле нещасна!.. Де та смерть, що не візьме мене!.. (Плаче.)

М о к р и н а. Чого, хай бог милує, смерть?.., ще рано.. Та не плач, не плач, моя дитино, а то й мені жалю придаєш...

Галя. О, як мені не плакати!.. Батько так зненавиділи мене... цураються... лютують!.. А й без того, я сама знаю — який сором, поговор, сміх! Як на душі важко, як серце болить!.., неначе гадина оповила його, неначе гадина ссе його.. Ох, бере смерть людей, а мене й не візьме!..

М о к р и н а. Не досадуй так... не досадуй, моя дитино.., молись богу — бог дасть, все минеться.

Галя. Якби хоч бог прийняв оцю бідну дитину, а то воно нещасне, навіки нещасне!.. Я б тоді простилась з миром і десь далеко-далеко поступила б в черниці, і як уже така нещасна,, то покорялася б там усякому, молилась би, і хоч би й здумала коли, що було золоте время, коли я так щиро голубилась з Васею, то... хіба б гірко заплакала та вп'ять би й молилась.

Мокрина. А мене, стару матір, покинула б саму, без помочі?

ЯВА з Ті ж і Оверко.

Оверко (поставив долі мазницю і, сердячись, шукає квача в кочергах). А... немає вже... немає... з'їли... з'їли... а..

Мокрина (убік). Боже мій... немає чогось... оце вже й лихо. (До Оверка.) Та чого немає?

Оверко. А не печи мене... не печи мене. (Шпурляє хватки посеред хати.)

Галя перейшла, трусячись, до полу і, втираючи сльози, мие чоботи.

М о к р и н а. Та, Оверку, що ти робиш? Схаменись!.. А, боже мій!..

Оверко (шукає під припічком. Що попадається в руки, шпурляє посеред хати).

Наробили!.. Наробили з дочкою... а... забили памороки!..

Мокрина. А, боже мій!.. Оверку, опам'ятайся... Що ти робиш?

Оверко. Забили!.. Не знаю, де й квач дів... де й квач дів... 1

Мокрина. Боже ж мій!.., ти б же сказав по-людськи... я б же й досі найшла його... Не лютуй, я пошукаю. (Виходить.)

ЯВА 4 Оверко та Галя. ■

Оверко (лазить попід лавами, шукаючи чобіт).. А... мене з'їли і все поїли!.. (Шпурляє з-під лави горщики і все, що попадеться в руки.)

Галя (з плачем). Таточку!.., чого ви шукаєте?.. Мати пішла за квачем.

Оверко. Мовчи! Мовчи, накритюго погана.. Мовчи, не риж мене.

Галя. Таточку!.. Вам поньчі?.. Вам присвітить?.. (Кладе чоботи, хутко бере каганець і присвічує.)

О. в ерко. Накритюга погана!.. Грицька тобі?.. А, накритюга!.. , ,

Галя. Не сердіться, таточку, я невинна — Грицько... змилосердіться...

Оверко. Мабуть, уже й чоботи мої оддала Грицькові?.. А, зарізала ти мене...

Галя. Я чоботи ваші — онде — помила... (Становить каганець і підносить чоботи Оверкові.) Ось де!.. Ось де, таточку!.. Так?

Оверко. Помила вона мені чоботи!.. Хто тебе заставляв?.. Ти думаєш, придобришся?.. Ти думаєш, оце тобі так і пройде? Ти думаєш, оце шуточки?.. Що ти наробила?! Де твій розум був?.. Я ж тебе вговоряв не пізнаватися^ ним... я його гонив від тебе... я тебе за Васю лаштував, а ти... не послухала... увела у сміх... запоганила, обезчестила мене і весь рід мій... зарізала!.. Зарізала!.. Ах ти, волоцюга, лосмітюха> помийниця, потьопуха!.. та оце дивиться на тебе?.. Дивиться?! (Вириває в Галі чоботи і б'є її халявами.) Оце тобі!.. Оце тобі!.. Що ти наробила?.. Знай шануваться... знай шануваться!!

Г а л я (з плачем). О таточку!.. О таточку!.. Рідненький!..

Я, невинна... О, невинна!.. Простіть!.. Не буду!.. Не буду!..

Змилосердіться... таточку! 4 , , ьїг.

ЯВА 5 Ті ж і Мокрина'.

Мокрина (вбігає, кидає квач додолу і хватає Оверка за руки). Оверку!.. Що ти робиш?.. Оверку!.. О боже мій!.. Опам'ятайся... а боже мій! ради бога... Схаменися... Оверку!..

Оверко (відпихає Мокрину). Не лізь!.. Не лізь... Не риж мене... не печи мене!.. (Пхає, і Мокрина падає.)

Оверко (б'є Галю). Оце тобі!.. Грицько!.. Грицько!.. накритюго... Грицько!..

Галя дуже плаче.

Мокрина (схвачується, хватає Оверка). Та Оверку!.. А боже мій!.. А боже мій!.., а цариця небесна!..

Оверко (б'є обох). А не печіть мене... не печіть... Не ріжте... не ріжте мене!.. Ху, ху!

Запекли... запекли!.. (Кидає чоботи додолу й сідає на лаві.) Ху, ху... (Похнюпивсь, сопе.)

Галя схилилась на піл, плаче.

Мокрина (стоїть коло Галі). Як звір лютий, як ворог своїй сім'ї... Отак бить!.., за віщо?.. Мов вона сама од себе це зробила... Мов вона тільки одна на світі така... мов більш і не накриваються...

Оверко. А... ти, матері твоїй чорт, рада, що дочка ввела мене в таке безчестя?! Рада цьому случаю?! рада?.., рада?.. (Схвачується і б'є Мокрину кулаками.) Не радій... не радій!..

Мокрина. Добивай уже мене... добивай!.. Щоб уже я не мучилась... добивай...

Галя (схвачується). О таточку!.. Не бийте їх... не бийте! вбийте мене... вбийте... заріжте. (Підлазить до Оверка.)

Оверко (одходить, сідає на лаві). Ху, ху!..

Мокрина і Галя посхилялись, плачуть.

Оверко (помовчав). А... Довели до такого, та ще й скиглите?!

Мокрина (підводиться). А хто тебе довів?.. Що вона тут винна?.. За віщо ти нас так обидив?.. За мене хоч не така шкода,— я стара... а вона молоденька, їй ще треба жити!.. Та буде тепер з неї толук?!, ти її забив, перелякав... навіки перелякав!.., ах ти, неокаянний!..

Оверко. Хай так не робить!..

Мокрина. Не робить!... Що б ти робив, якби тебе розбийники напали, на безлюдді, як її той Грицько проклятий... щоб йому... ,

О в е р к о. Так хіба це правда?... Ти ходила за нею, бат чила?.. Не схоти вона, і не було б цього. (Повісив голову.)

М о к р и н а. Так вона б оце схотіла собі такого лиха?.. Схотіла б досадувати? Пектись день і ніч? Отак плакати?.. Плакати, що не вбереглась од лихого яструба!.. А як уберегтись од такої звірини!.. І ти не віриш?.. Не віриш, хоч і сам гонив його, проклятого... і так побив!.., за віщо! (До Галі.) У тебе, моя дитино, болить?.. Мабуть, усе болить... Встань, моя пташечко... хоч обізвись... встань, скажи йому, невірї, чим ти винна... (Підводить.)

Галя (плачучи). Я казала... казала... вже не вірять... я й так печусь, а вони ще б'ють... у ніщо повертають... я в їх і волоцюга, і посмітюха, і потьопуха, і... (Плаче.) Положите в домовину — згадаєте й повірите.

М о к р и н а. Моє серденько, моя квіточко... не в'янь так рано, не досадуй, не придавай і мені досади. (До Оверка.) Що ти зробив своїй рідній дитині?.. Дивись тепер!.., вона, бідна, й так мучиться, страждає, а ти, замість того щоб розважить її, придав ще більше лиха... (До Галі.) Моя зірочко, не досадуй. (Цілує.)

Оверко. Ех, наробив, бісів син!.. Щоб йому не було добра й життя, щоб його душу чорти вхопили!

М о к р и н а. Скажи, моя квіточко, скажи, моє золото, що в тебе найдужче болить?..

Галя. Болить... усе болить... на душі важко... серце болить... пече... ой... як би я це дуже хотіла подякувати, подякувати житті за вісімнадцять років і вам за все, за все..

М о к р и н а. Моя дочечко, моя голубочко, що це ти кажеш?.. Ти ж у мене одна... одна на світі... Хто ж мені буде щебетать, хто мене буде розважати без тебе?! (Пообнімались, плачуть.)

Оверко. Ну й наробив же, проклятий!.. Ну, буде вже, буде плакати... Що було, то... хай уже не вертається... Буде...

М о к р и н а. Не плач... не плач, моя дитино... не досадуй... Вже батько не сердиться .. Чуєш, не сердиться...

Галя. Не сердяться?.. Не сердяться?..

Оверко. Ні, вже не серджусь... не плач... Хай уже це так проходить.

Галя (йде до Оверка, втираючи сльози). Простіть же мене, таточку... простіть... я невинна... я кричала, я виривалась, а він... простіть, щоб хоч через вас я не пеклась, не мучилась.

Оверко. Якщо правда, що він, бісів син, напав тебе на безлюдді і ти кричала, виривалась, то, звісно, ти невинна, це вже я й сам допийцяв... Якщо так, то я тебе, дочко, прощаю... прощаю...

Галя. Прощаєте? Боже!.., таточку!.., яка я рада!.., ой рада!..

Мокрина (хреститься). Спасибі богу, матері божій і всім святим, що звели на мир, на тишину... дай же господи, навсегда це...

Оверко. Тільки тепер, дочко, гляди... в другий раз не попадись...

Галя. Ні, таточку, ні... я уже й на вулицю і нікуди не ходитиму... сидітиму дома, робитиму, молитимусь, та й годі.

Оверко. Ото, дочко, саме краще... не ходи зовсім на вулицю. Як уже нам таке горе, то хай вона проваллям западеться!.. А мене звини, що так тебе називав, так бив... розпаливсь, знаєш, так розпаливсь, що бо' храни.

Галя. Нічого, таточку, нічого... я знаю: це хоч би й хто — досадно бачить на своїй дитині такий сором.

Оверко. Еге-ге... досадно, тяжко, соромно... як же: я твій батько, ти моя рідна дитина... я не хотів тобі лиха... я тобою втішався, думав... а воно бач що зробилось! А щоб... щоб він пропав, щоб його бог покарав, щоб він щез, щоб його собаки з'їли, сучого сина.

Галя. Не лайтесь так, таточку, не лайтесь... в мене на душі якось світліє, як ви балакаєте потихеньку, без лайки, а як починаєте сердиться, лаяться, то вп'ять темніє... не лайтесь... нічого вже не pomoжеться...

Оверко. Поможенсь не pomoжеться, а якось легше, як лаєш його, сучого сина... Е, я цього не забуду... не забуду і не прощу йому, проклятому, цього сорому... не прощу., знатиме, що я не хто-небудь, а Оверко Кнур.

Галя. Простіть і йому, таточку... Що він винен, що його серце і душа линути до моїх? Що він винен, що вони його заставили зробити оце, зробити задля свого добра, задля свого щастя, яке він надіявся побачити у мене?! Що він винен, що, мовляв Вася, він

родився, як і більша половина людей, задля того тільки, щоб цілий вік бажать і дбать собі щастя, дбать одному собі і дбать із нещастя других...— їсти й ніколи не наїдається!.. Так простіть йому, таточку; може, чимсь і він нещасний, бідний... і чим?..— душею!..

О в е р к о. Ні, ні... не прощу. Він знав, що, окрім нещастя другому, робить великий гріх і перед богом, а зробив!.. Нащо зробив?.. Отомщу!..

Галя. Ми всі, тату, гріхи знаєм, а станем що робить, то, як казав Вася, не чуєм їх, бо почування в нас тупі, а душа черства — і треба їх гострить, розвивать, но робить це не помстою, а тихою, гарною річчю.

Оверко. А чого, як отомстиш, то якось на душі легше зробиться, а од річі, хоч і покажеш, то... не так?!

Галя. Того, що, мовляв Вася, як ми не здержуєм себе од таких негарних діл, то душа наша ще дужче черствіє, почування ще дужче притупляються і звикають з усім поганим, низьким і все низьке показується нам гарним — од його тоді робиться легше — ми хочем нещастя другому, хочем радуватися ним... Ех. щасливий той, в кого душа чиста і на кого ніхто й не плаче й не жаліє!..

Оверко. Ні, таки що не кажи, а... нащо він мені оцей сором зробив?!

Г а л я. На те, щоб узять мене за жінку, щоб зробити себе, як він думає, щасливим.

О в е р к о. А, боже сохрани!.. Не діжде... Отакий поганий, отака яєшня, макуха, ковбаса!.., та щоб я віддав за його свою дитину!.. Не діжде... Я думав за Васю, а тепер, коли таке нещастя, то живи, дочко, краще дома... жить, слава богу, є на чім.

Мокрина. Так, так!.., є на чім, є на чім... не досадуй же, моя дитино, та скажи, що в тебе найдужче болить.

Г а л я. Ніщо вже, ніщо вже... перестало... полегшало...

Мокрина. Слава богу, слава богу!.. Коли б дав господь...

Оверко. Еге — погано: ось скільки врем'я я так лютував, бився!.., розпikся-бо, та так же розпikся, що й не чув, чи винна, чи ні... а це якось, дав бог, тронуло в голову... розібрав.

Галя. А... ми й забули!.. Завтра празник, а в нас таке гайно долі... (Приймає з долу те, що порозкидано.)

О в е р к о. Ти ба!.. Я й забув!.. Празник!.. І чоботи налагодивсь мазать, та й забув... хм... Завтра ж на храм...

Мокрина. Моя матінко!.. Празник!.. А в нас така буча зчинилась!.. Га?.. Отак у нас зострічають празники!..

Оверко. Хіба не призведе нечиста сила!.. Еге!.., так хай, Галю, те вже мати прибере, а ти піди провітрися трохи й зайди до кума Андрія, до свого хрещеного батька, і скажи йому — хай завтра після утрени приходить до мене — поїдем на храм у Лохвицю.

Мокрина. І зайди уперед залучи теля, а то чисто вимне .корову; я тільки на хвилинку його кидала коло неї, та й забула через цю бучу.

Галя. Гаразд, гаразд. (Пішла.)

ЯВА 6 Без Галі.

Мокрина (бере віник і замітає). Хм, отакого наробить: долівка полупана, все не на

місці...

Оверко (складає дещо під лавою). Та з на ж його морока!.. Хіба ж, кажу, не призведе нечиста сила.

Мокрина. Ну, мені найжальніше бідної Галі... і як-таки так бить!..

О в е р к о. Та й мені тепер жалко, а тоді... що ж, отакий сором, а тут ще й серце таке!..

Мокрина (підмітає під припічок сміття й кладе на його віник). Жаль-жаль бідної... не вміє ми дітей шанувать!.. скільки вже їх повтікало од нас на той світ!.. (Підходить до полу.) А це, дитинча маненьке, спить?.. Спить і не встало оборонить своєї бідної матері!.. Воно, манісіньке, не знає нічого... не зна\$... моє манісіньке!.. (Прихиляється до його.)

Оверко (підходить). Ану, яке воно; я ще й не бачив... (Дивиться.) І... кирпате!.. Ач, ніс як задрався!.. На його, сучого сина, й скинулось... якби на Галю, то хоч би не так досадно було дивиться. (До дитини.) Ану, ти!.. Чуєш?.. Вставай!.. Ей, поженеш корову завтра пасти!.. (Торкає його пальцями.)

Мокрина. Та не. торкай-бо, а то воно сонне, то ще, не дай бо', перехід нападе.

Оверко. То що?.. Воно незаконне... Еге, треба чоботи чепурить. (Засукує рукава за лікті, бере чоботи, квач, одтикає мазницю й маже.) Еге... до кого ж би завтра на храм втаскаться?.. Мабуть, до свата Пилипа,— прошлий храм горілкою добре вгостив... удрав тоді й я гопака!..

ЯВА 7 Тіжідвасвати.

Свати (з паляницею й ціпками). А, здрастуйте вам, боже поможи!

Оверко. Здорові, спасибі!

Сват 1-й. А чи не можна б у вас он що зробить, одпочить трохи?..

Сват 2-й. Еге-ге... прямо, мовляв, одпочить. Оверко. Можна... сідайте.

Сват 1-й. Нате ж вам за це ось що! (Діє Мокрині паляницю.)

Сват 2-й. Еге-ге — за це ось що. (Сідають.) Мокрина. Спасибі вам, люди добрі. (Бере, цілує і кладе на стіл.)

Оверко (про себе). Ага!.. Це ось воно що!.. Я й не туди-то. (Кладе чоботи і мазницю під припічок.) Я, звиніть, саме з чобітьми розташувався, не знав, що будуть такі гарні гості. (Обтирає руки об штани.)

Сват 1-й. Нічого, нічого, чоловіче добрий... ми люди й ,самі такі, що... нічого!

Сват 2-й. Еге... нічого... ми й самі, мовляв...

Сват 1-й. Еге... оддыхать, то треба й балакать! Сват 2-й. Еге, а треба. Сват 1-й. Починай же, Остапе. Сват 2-й. Починай ти, Потапе.

Сват 1-й. Чого ж усе я?.. А тобі хіба й не можна?.. Сват 2-й. Чого ж мені?.. Ти ж паляницю ніс!.. Сват 1-й. Ковбаса ти, свате. Сват 2-й. То ти, свате, ковбаса.

Сват 1-й. Ну чи ковбаса, то й ковбаса... так он що... Еге... Довго бог дощу не дає.

Сват 2-й. А не дає.

Оверко. Чимсь прогнівили... Гріхи.

Сват 1-й. А я сьогодні мисок дві борщу вкутав, та так оце живіт наперло.

Сват 2-й. А я, як ішов оце сюди, та таку здорову жабу розтопав.

Сват 1-й. Еге... не дай бо' неурожаю — погано буде... Ну, в нашого короля хватить хліба.

Сват 2-й. Хватить... Куди!.. Хватить...

Оверко. В якого це короля?..

Сват 1-й. Та в нас, люди, є король добрячий.

Сват 2-й. У, добрячий! Бо' храни!..

Сват 1-й. Та ото той король добрячий та надумав королювать.

Сват 2-й. Еге, королювать, мовляв.

Сват 1-й. Так ото тому королю добрячому та треба добрячої королівни, щоб краще королювать.

Сват 2-й. Еге, треба, щоб краще, мовляв...

Сват 1-й. Так ото той король добрячий та нанюхав у вас добрячу королівну... Та оце й... ото, бачте... щоб... ото таке діло.

Сват 2-й. Прямо нанюхав, мовляв, та... ото таке діло.

Оверко. А чого ж ваш король добрячий та проти празника послав вас шукать королівни?

Сват 1-й. Та так, бо' його зна... хай бо' простить... ми й... та так... бачте... хто йо' зна... Ми таки й не хотіли... кажем: тепер не тее, а він каже: ідіть — тее!., саме вийшло те врем'я, що я знаю... та таки й нам, люди добрі, в друге врем'я ніколи — то на полі, то там, то сям...

Сват 2-й. Еге, ми не тее... а він он що: врем'я вийшло, і он що — ніколи.

О в е р к о. А він у вас, бува, не дурний?..

Сват 1-й. Та такий... або прямо розумний... там що ума в його!..

Сват 2-й. Еге, такий... а що ума... у, ума! Бо' храни!

Оверко. Та сідайте ж, прошу покорно, за стіл. (Саджає.) Найди, Мокрино, там закусить чого людям і візьми сюди пляшку на суднику з горілкою.

Мокрина. Зараз, зараз! (Пішла в хатину й виносить звідтіля сметану в полумиску, книш і пляшку.)

Оверко (частує сватів). Прошу покорно... на здоров'я!

Св а т и. Дай боже, щоб наші королі та королювали добре і... усе добре... (Кожний це вперед прикаже і потім п'є.)

Мокрина. Ото книш, сметана... закусяйте, прошу покорно, що бог дав.

Свати. Спасибі. (Ламають книш, вмочають у сметану і їдять. Оверко теж випив, закусює.)

Оверко. А скільки ж землі у вашого короля?..

Сват 1-й. І, там землі... Сила землі... прямо багато землі.

Сват 2-й. І... сила... багато... Бо' храни... ,

Мокрина. А який він сам, гарний?..

О в е р к о. А скільки, наприклад, буде десятин?

Сват 1-й. Бо' йо' зна... багато... він знає...

Сват 2-й. Е, він знає...

Оверко. Хм, знає!.. Чому ж ви його сюди не привели? Сват 1-й. Та він тут... надворі... жде діла... Сват 2-й. Еге, тут... жде. Оверко. А покличте його сюди. Сват 1-й. А гукни, Остапе.

Сват 2-й (встає, одхиляє двері). Ей ти, чув?! Ей, королю, чув? Ей, іди сюди!.. Чув? Кличуть!.. Чув?.. (Зачиняє двері.)

Сват 1-й. Там що багатий, розумний та гарний! Щаслива буде королівна!..

Сват 2-й (сідає). Еге, гарний... бо' храни... щаслива!..

ЯВА 8

Входить Грицько в новому каптанку, підперезаний поясом. Грицько. Здрастуйте!

Свати. Оце, люди добрі, й він, король... Грицько.

Оверко. Хто? Що?.. Король!.. добрячий!.. А ти, матері твоїй чорт!.. Мокрино!.. Рятуйте!.. держи, держи дверей... (Кидається до дверей; Грицько оступається до стола.)

Свати (хватають шапки і топцюються біля стола). Що це? Що це?.. о'.. о... о... що це?!

Оверко. А... а... сучий сину!.., а... сучий сину!.., а... король... добрячий?! а... а... рятуйте!!.. (Підбігає до стола, хватає полумисок з сметаною й кидає на Грицька.)

Грицько (облитий сметаною). О... о... дядь... о...: Ов... (Кидається до дверей.)

Оверко (хватає пляшку, перейма його і б'є пляшкою). А...: а... бий тебе сила божя... а, рятуйте!.., а... а... рятуйте!.. (Б'є і сватів.)

Грицько і сват 1-й (топцюються по хаті). О... о... що це?.., о... о... дядь... о... о... Овер... ку... ку...

Сват 2-й (ховається під стіл). Дядь... Овер...

Мокрина (притулилась до полу). Та Оверку!.. та, що ти робиш?!

Оверко. О... ціпа мені... о сюди... ціпа!.., о... о... дай!./ о... де хватки?.. (Кидає пляшку, хватає хватки, б'є Грицька і сватів.) О... о... не печіть мене!.., о... не печіть мене!.. О королі!.., о, що нарobili?!

Грицько і свати. О... о... о... рятуйте!.., рятуйте!.., о... о... дядь... о... Овер... о... рятуйте!.. (Бігають по хаті, спираються біля дверей, прищулюють голови, Оверко лупить їх по спинах. Двері одчиняються, ті падають. Оверко б'є. Схвачуються й тікають. Оверко женеться, а далі вертається й зачиняє двері.)

ЯВА 9

Оверко'й Мокрина.

Оверко. Ху, ху!.. От бісові душі... прийшли свататися!.. Га?.. Наробить отакого сорому мені і... прийти!

Мокрина. Вже прямо... та й ти таки погано робиш: ти б краще випроводив був їх не бійкою, а так, як... а то як і тебе вже де злапають; то посватають краще, чим ти їх. (Приймає полумисок і пляшку.)

Оверко. Хто?! Бісового батька! Я скоріше їх посватаю, як цього їм мало... та таки й сучі сини!.., і не посоромились іти. Я думав, хто другий, та мерщій закуски, горілки їм... тьфу!.. От дурний!.. (Бере чоботи й мазницю.) І досі б готові були чоботи, а то... дала

лиха година сватів. (Маже.) Та й дурні-таки бісові душі!., який молодий, такі й свати!..

Мокрина. Я живо помітила, що щось воно не те, бо... та вони тут паляницю й ціпки покидали!.. (Показує.)

Оверко (сміється). Молодці!.. Як то ще вони шапок не покидали?.. Ну, знатимуть, матері їх чорт, як у нас сватаються!..

ЯВА 10 Т і ж і п и с а р.

Оверко (угледівши на дверях писаря, про себе). От тобі й Мартин з балабайкою!.. Хм, не дадуть домазати чобіт!.. То лихо!.. Що ти робитимеш?.. (Маже.)

зоа

П и с а р. О, всеніжайшее моє вам почтеніє, многоуважа-ємий Авер'ян Васильович!.. Как ваше драгоценное? (Чоломг кається.)

Оверко. Здрастуйте!.. Спасибі!.. А ваше як?..

П и с а р. Вашими душеспасительними молитвами... Што ето ви робіте?! (Дивиться на руку.) У, как ви умазали мне руку... што ето таковое сльзкое?.. (Нюхає руку.) Ху, ху!.. дьоготь, гадость, юрунда!.. Ху!.. (Тріпає рукою, а потім обтирає її об штани.)

Оверко. Звиніть... я, бачте, саме чоботи чепурю, то, звісно, рука в дьогті, то, може, й вам удьогтив. Ну, нічого, міцніша буде рука.

Писар (крутить носом). Ху, ху!.. воняєть как бізобра-зно. Ху!.. і зачим ви, право, ето мажите сапоги отаким небла-^ говонним творенієм, отаким неблагопріятним до ізвращенія [чувств] существом? Ху, ху! не могу тірпеть.

Оверко. Як зачим? А на храм завтра!

Писар. Так ви б же почистілі їх, как биваєть Я; хран-цувської, ілі аглицької, ілі кітаянської ваксой!., ето дело прелість!

Оверко. Чим?.. Ваксою?.. Так то така штука, що на мої чоботи треба пудів півтора.

Писар. Ну, ви нічів не знаєте... пусть себе... А вот что! (До Мокрини.) Я би вам, Мокринія Степановна, загадал на завтра сметани іспаріть собственно мне... Так вот дело в том, штр я не знаю, как ви паріте вишешпоіменованную етую сметану... так вот, как би сказать, в сілу імеющихся прилічій, как ето водиться, нідзя лі ето... попробувать названную сметану?.

Оверко. Попробувать?... Можна!.. Дай їм, Мокрино, хай попробують, і вареників там.

Мокрина пішла в хатину.

П и с а р.1 Вот ето дело!.. Папробую — тада узнаю.

Оверко. Є в нас, Саврадим Сковородинович, гарна сметана, прямо добра сметана.

Мокрина (несе на стіл сметану в мисці, і вареники в макітрі)^ Пробуйте, прошу покорно... сметана добра... Ось і варенички.

Писар. Вот ето так! Вот ето так!., дело. (Чепуриться і сідає за стіл; бере вареники, вмочає в сметану і їсть.) Папро-буєм — узнаєм... Да... А где же ето Галія Авер'яновна?

Оверко. Та там пішла десь, послали по ділу.

П и с а р. Да... А зачим ви, Авер'ян Васильович, увели себя у такой страмний скандал?.. Мне вас, право, жаль.

Оверко. Як увів?! '